Q. D. B. V.

HAbet ſuos ritus Respublica ; habet etiam Eccleſia. Etſi enim leges illae ceremoniales, quas DEVS ipſe per Moſem Populo Ebraeo ſigillatim praeſcripſerat, ut Meſſiam, et futura eius beneficia, quaſi adumbrarent, nunc ceſſent ; haud ſecus, ac exorto ſolis lumine, recedit umbra : nihilominus tamen etiam in Eccleſia chriſtiana ſuperſunt certi ritus ; qui, ſi ab Eccleſia adſciti, neque per ſe coniuncti cum ſuperſtitione, faciant ad τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην, merito retinentur ; multoque magis ii ad cultum diuinum neceſſarii exiſtimantur, qui a DEO ipſo ſunt inſtituti. Vtrum autem quidam ritus ſacri aliquando ex ritibus ciuilibus, imo et ex ritibus populorum omnis uerae religionis expertium, ſint orti, et ad Eccleſiam chriſtianam translati ? identidem diſputatum eſt. Ego hac de re b. IOACH. HILDEBRANDI, quam meum, iudicium afferre malo. Ille uero, in *Rituali baptiſmi*, *pag.* 1 : *Notandum eſt*, inquit, *quod magna pars rituum Eccleſiae a Iudaeis et Ethnicis fuerit deſumta.* Prooemium.

Cum enim hi infideles ad fidem CHRISTI *aegre ducerentur, ideo, quod religio christiana noua, adeoque falsa, multis uideretur; primi doctores Ecclesiae, Apostoli, uirique Apostolici, pio strategemate usi, ex profanis sacris infidelium multos ritus et instituta retinuerunt, eaque ad sua sacra accommodarunt; quasi dicere uoluerint: uos infideles, sub ritibus illis uestris uerum Deum colere intenditis; nec tantum haec intentio uestra laudabilis est; sed et plerique ritus satis probi sunt: uerum is, quem sub his ritibus colere uultis, non est uerus Deus, sed idolum. Nos ergo, retentis ritibus uestris, uerum uobis Deum ostendemus, quem sub his ritibus coli oportet. Et hoc artificio ueteres christiani opinionem nouitatis, quae uel maxime ethnicos a religione christiana auertit, sunt amoliti; quamquam, lapsu temporum, pium hoc institutum saepe in abusum degenerarit.* Quodsi adeo ipsae ceremoniae quaedam a rebus ciuilibus sacrisque Iudaeorum, ac paganorum, ad rem christianam translatae fuere; quidni credamus, idem etiam identidem accidisse uocibus quibusdam loquendique formulis? Certe MART. SCHOOKIVS, in *Exercitationibus uariis*, *Exercit.* IIII, §. 2, hac de re ita disserit: *Ipse Paulus Apostolus, qui se omnibus omnia factum esse ait,* 1. *Corinth.* IX, 22, *adorandum illud arcanum, atque ne quidem ipsis angelis penetrabile, incarnationem scilicet Filii Dei,* 1. *Timoth.* III, 16, *explicuit terminis, propriis Eleusiniae Cereris abominandis sacris; placuitque Spiritui S. uicies septies in* N. T. *uti uoce* μυστηρίᾳ, *peculiari ratione ac proprie conueniente sacris Eleusiniis, in terra Attica celebrari solitis, significationes longe sublimiores, rebusque sacris subuenientes, aptando: ut de aliis similibus plane uocabulis, alibi exhibitis, iam non dicam.* Conferatur CAVSOBONVS, *Exercitat.* XVI, *sect.* 43, *aduersus Baronium.* Quae cum ita sint,

ſint, confido, neminem in deteriorem partem interpretaturum eſſe, quod, cum publicum quoddam ſtudiorum Academicorum ſpecimen dare iuſſus ſim, nunc oſtendere conſtituerim, quemadmodum non ſolum quaedam loquendi formulae, ſed et ceremoniae, in ſacro baptiſmate chriſtianorum occurrant, quae ex *manumiſſione ſeruorum* adſcitae, et ad deſcriptionem uſumque ſanctiſſimi myſterii accommodatae, eſſe uideantur; ſiue eae per ſe ad diuinum hoc ſacramentum ſint translatae; ſiue per accidens affinitatem quandam, atque ſimilitudinem, habere uideantur.

II.

Generatim de S. baptiſmo.

BAPTISMVS uero, cuius quosdam ritus illuſtrandos ſumam, eſt ſacramentum initiationis, quo, in foedus gratiae, ſecundum DEI inſtitutum, in Nouo Teſtamento, recipuntur, ac regenerantur, et renouantur, ad uitam aeternam, quotquot in nomine SS. Trinitatis, Dei Patris, Dei Filii, et Dei Spiritus S. aqua abluti, uel tincti, Chriſto ſua dant nomina. Atqũe adeo, quod cumprimis ex MATTH. XVIII, 19, intelligimus, ad ipſam integritatem S. baptiſmi duo primarii actus requiruntur: nempe *actus lauandi*, ſiue *abluendi*, uel *aqua adſpergendi*; et *actus* enuntiandi uerba: *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus S.*

III.

Generatim de ritibus acceſſoriis baptiſmi.

Sicuti uero, praeter duos illos primarios actus, in prima inſtitutione, primoque uſu S. baptiſmi, nullos certos ritus alios diuinitus praeſcriptos deprehendimus; niſi quis coniiciat, iam in eo baptiſmo, quo uſus eſt *Iohannes baptiſta*, animaduerti ueſtigia quaedam antecedentis ſcrutinii, item admonitionis, et teſtium, quales fue-

rint adſtantes diſcipuli Iohannis, neque minus profeſſionis chriſtianae fidei: ita tamen deinceps, ex libertate chriſtianae Eccleſiae, alii atque alii ritus ſenſim acceſſere, adeo quidem, ut alii praecederent baptiſmum; alii eum comitarentur; nonnulli ſequerentur. Ex quibus ii maxime, qui ſunt uelut *ſuccinctae et utiles declarationes, et commonefactiones, ponentes ob oculos doctrinam, efficaciam, et uſum, baptiſmi*, iudice Theologo de repurgatis ſacris immortaliter merito, MART. CHEMNITIO, *P. III* LL. Theol. pag 178, *non ſunt temere uel reiiciendi, uel damnandi, ſed ita declarandi, ut Eccleſia inde aedificetur, utque rudiores totam doctrinam baptiſmi in mentem reuocare poſſint.* Primaeuam baptiſmi ſimplicitatem, et demum temporis ſucceſſu uarios ritus accumulatos, recte agnouit VVALAFRIDVS STRABO, ſaeculi noni ſcriptor, *de rebus eccleſ. cap.* 26, *T. X Biblioth. magnae Patrum. Sciendum eſt*, inquit, *primo ſimpliciter in fluuiis et fontibus baptizatos credentes; at, ſicut ceterarum inſtitutionum eccleſiaſticarum decus, ita et huius myſtici lauacri gradatim per temporum augmenta celebrationem, in maius creuiſſe. Addidcrunt alii chriſmatis unctionem; alii exorciſmos; alii conſecrationem fontis; alii ſalis; alii ſaliuae, infuſionem; alii catechumenorum ordinabilem inſtructionem; alii ſcrutinia diligentiſſima, ad tantum myſterium praeparationis cauſſa ſtatuerunt.* ROBERTVS BELLARMINVS, *Libr. I de ſacramento baptiſmi, Cap.* 25, recenſet *duodecim ceremonias*, quae antecedant baptiſmum: *Cap.* 26, *quinque*, quae in ipſo baptiſmo adhibeantur: et *Cap.* 27, *alias quinque*, quae baptiſmum ſequantur. Praetero *duodecim ceremonias Confirmationis*, quas idem Bellarminus, *Libr. II, cap.* 13, expoſuit: quanquam olim *Confirmationem* cum ipſo *Baptiſmo* aliquandiu coniunctam fuiſſe, alii

iam

iam oſtenderunt. Meum inſtitutum non eſt, nunc omnes illos ritus ſigillatim commemorare, quos iam alii copioſiſſime deſcripſere: quorum nomina maximam partem indicauit I. A. FABRICIVS, uir etiam poſt ſuprema fata honorifice appellandus, in *Bibliographia antiquaria*, *Cap.* XI, § 25.

IIII.

Anbapti-ſmus chri-ſtianorum deducen-dus ex ba-ptiſmo ini-tiationis inter paga-nos quon-dam uſita-to?

Poſſet mihi in anteceſſum obiici, nihil opus eſſe, ut ritus quosdam baptiſmi arceſſam ex manumiſſione ſeruorum; cum baptiſmus chriſtianorum, eiusque ritus potius deducendi uideantur ex baptiſmo initiationis, inter paganos quodam uſitato? Scilicet, quod attinet ad ipſum ſanctum lauacrum, non nulli ſibi uidentur deprehendiſſe quandam eius imaginem in populorum a ueri Dei cultu alienorum ſacris, iam ante Chriſtum natum uſitatis. Ipſe TERTVLLIANVS, inter Latinos, qui extant, Patres uetuſtiſſimus, *Cap. V de baptiſmo*: *Nationes*, inquit, *extraneae ab omni intellectu ſpiritualium poteſtatum, eadem efficacia idolis ſuis ſubminiſtrant; ſed uiduis aquis ſibi mentiuntur. Nam et ſacris quibusdam per lauacrum initiantur Iſidis alicuius, aut Mithrae; ipſos etiam deos ſuos lauationibus efferunt. -- Certe ludis Apollinaribus et Eleuſiniis tinguntur; idque ſe in regenerationem et impunitatem periuriorum ſuorum agere praeſumunt. -- -- Hic quoque ſtudium diaboli cognoſcimus, res Dei aemulantis; cum et ipſe baptiſmum in ſuis exercet. Quid ſimile? Immundus emundat; perditor liberat; damnatus abſoluit.* etc. Atque idem, *de Praeſcript. Haeret. Cap.* XL: *Diaboli*, inquit, *ſunt partes interuertendi ueritatem; qui ipſas quoque res ſacramentorum diuinorum in idolorum myſteriis aemulatur. Fingit et ipſe quosdam utique credentes et fideles ſuos; expiationem de-*

lictorum de lauacro repromittit; et, si adhuc memini, Mithra signat illic in frontibus milites suos; celebrat et panis oblationem; et imaginem resurrectionis inducit; et sub gladio redimit coronam. Non pauca huius rei exempla collegit HERM. VVITSIVS, in *Aegyptiacis*, *Libr. II*, *cap.* XVI. *Vix*, inquit, *ulla uspiam gens extat, siue culta, siue barbara, quin initiationes lustrationesque suas baptismo aliquo peragat.* Sic et CLEMENS ALEXANDRINVS, *Libr. IIII Stromat. pag.* 531, agnoscit τὴν εἰκῶνα τοῦ βαπτίσματος, *imaginem quandam baptismatis*, quando Penelope, ad preces ueniens, *Homero* dicitur aquis abluta, mundas gestasse in corpore uestes; et Telemachus, manibus pelago ablutis, uota nuncupasse Mineruae. Atque idem, *Libr. V Strom. pag.* 582, ait: Οὐκ ἀπεικότως καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' ἕλλησιν, ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρόν. h. e. *Non abs re in mysteriis quoque, quae fiunt apud Graecos, primum locum tenent expiationes et lustrationes; sicut etiam apud barbaros lauacrum.* Quidam etiam saepe trina adspersione usi sunt; nisi putes, *ter*, pro *crebro*, poni. Sic enim OVIDIVS, *Libr. IIII Fastorum*, *u.* 315, de Claudia Quinta canit: *Haec manibus puram fluminis hausit aquam. Ter caput irrorat; ter tollit ad aethera palmas.* Atque idem, *Libr. VII Metam.* u. 189, de Medea: *Sidera sola micant; ad quae sua brachia tendens Ter se conuertit; ter sumtis flumine crinem Irrorauit aquis.* etc. Et IVVENALIS, *Satyr.* VI, *u.* 521: *Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsis Vorticibus timidum caput abluet.* Itaque, praeter alios, PETRVS CHAVVINVS, *de religione naturali*, P. II, *cap.* 5. et PETRVS DANIEL HVETIVS, in *Quaestion. Altenat. Libr.* II, *cap.* 20, statuere, *christianam religionem haec spolia paganorum in sua castra transtulisse.* Quos uero iam notarunt

Theo-

Theologi quondam meritissimi, IO. GVIL. BAIERVS, et IO. FRID. BVDDEVS, in *Animaduersionibus ad Petrum Chauuinum*, *Cap.* VII, § 48. Etsi uero quaedam quidem non nullorum rituum externorum similitudo in lustrali paganorum lotione, et in diuino christianorum baptismate, obseruari potest: nondum tamen est probatum, christianos transsumsisse istos ritus a paganis; cum pagani potius in his partim Ebraeos, partim post CHRISTVM natum, ipsos etiam christianos, peruerse aemulati esse uideantur. Deinde plures ceremoniae sensim ad baptismum accesserunt, quam quae ex sola ista lotione lustrica possint deduci.

V.

Sed propior uerisimiliorque occasio baptismi christianorum diuinitus instituti nobis occurrit ex baptismo Iudeaorum, quo iam olim in recipiendis initiandisque alienigenis, siue proselytis, fuere usi. Scilicet prout, praeter multos alios, SELDENVS, *de Iure naturae et Gentium*, *Libr.* II, *cap.* 2, *pag.* 140, et DANZIVS, in *Dissert. I de baptismo initiationis Ebraeos inter et gentiles*, ex Magistrorum Ebraeorum scriptis docent, Israelitae tribus maxime initiandi generibus inierunt foedus: *circumcisione* nempe, et *baptismo*, et *oblatione*. BAPTISMO proprie non natis Ebraeis, sed alienigenis, qui Reipublicae Ebraeorum adscribi uoluerunt, opus fuit: quanquam necesse erat, ut, qui Ebraicae ciuitatis iura consequi et omnia proselyti iusti priuilegia obtinere, cupierunt, omnibus illis tribus generibus initiarentur: cum nemo uerum membrum Ecclesiae Iudaicae esse crederetur, qui non et membrum esset reipublicae Iudaicae. Atque adeo tunc quidem iste baptismus non uidetur fuisse, nisi solennitas quaedam forensis, cui praefuere triumuiri, qui

An baptismus christianorum originem debeat baptismo iudaico proselytorum?

 iudi-

iudicia apud Ebraeos rite exercere potuere; siue ex compromisso adsciti, siue ex auctoritate publica constituti. Quicunque ergo proselytus, siue mas, siue femina, ex paganis, aut postea etiam ex christianis, progressus, membrum quoddam reipublicae Iudaicae fieri uoluit, eius corpus in fluuio, stagno, uel fonte, fuit abluendum. Dum uero proselytus ita stetit in aqua, triumuiri superne inclinarunt super eum, eidemque necessaria quaedam praecepta explicarunt. Vti uero feminam collo tenus in aqua collocatam aliae lauarunt feminae; ita nihilominus adstitere triumuiri, baptismum rite obseruantes: quibus uero, pudoris caussa, tunc facies fuit auertenda, abeundumque, baptizata ex aquis adscendente. Huiusmodi ceremonias adhuc quoque superesse in initiatione clandestinorum Iudaeorum, qui ex Hispania et Lusitania oriundi, forte in Hollandiam, aut Hamburgum, se recipiunt, atque ibi, quales sint, professi, et ex semiiudaeis Iudaei integri, ex occultis publici, facti, a Iudaeis ceteris recipiuntur in gregem; testatur b. VVAGENSEILIVS, in *Sota*, *pag.* 272, ex *Iohanne Maria Vincentio*; et *Libr. II, cap. I, Synopseos Geograph. pag.* 124. *Ceremoniam arcanam*, inquit, *qua id peragi solet, nondum a quoquam, qui Iudeorum instituta exposuere, reuelatam, iuuat prodere. Scilicet clandestinus Iudaeus, qui pro Christiano hactenus se gesserat, a Rabbino Archisynagogo, quem Iudaei non nulli primarii, pro testibus et adiutoribus futuri, comitantur, deducitur ad flumen aliquod. Ibi quaesitus, num bona fide ad religionem Iudaicam accedere uelit; ubi, uelle se, respondet, uestibus omnibus exuitur. Sic denudatum parastatae, aqua primum calida probe abluunt, et pumice atque arena totum corpus, maxime autem pectus et scapulas, quae membra in*

bapti-

baptismo oleo sacro fuere inuncta, perfricant. Postea, omnes totius corporis pili abraduntur, manuum pedumque ungues, ad uiuam usque carnem, et ut sanguis inde perfluat, resecantur. Sic lotus et rasus Epopta ter flumini sese immergit, pronuntians uerba concepta: Benedictus sis tu, Domine, Deus noster, mundi regnator, qui nos sanctificasti praeceptis tuis, nobisque praecepisti aquae lustrationem! His peractis, sacris initiato induunt nouas uestes, osculantur eum, nouoque nomine appellant, qui dehinc christiana sacra exsecratur, et instrumento scripto confirmat, non discessurum se unquam a Iudaica religione. Interiectis aliquot diebus, per circumcisionem, complementum teletarum et expiationis accipit initiatus, nisi is iam clam a parentibus, sed quod rarissime hi audent, fuerit circumcisus. Scio quidem, esse uiros eruditos, qui negent, baptismum christianorum quasi prognatum esse ex baptismo Iudaico proselytorum; adeoque opinentur, hunc proselytorum baptismum, potius a christianis transiisse ad Iudaeos, aut demum a Iudaeis, Iohannis baptistae auctoritate permotis, receptum fuisse: uerum utique plures annotaui, qui ritum illum solennis immersionis pro uetusto Israeliticae initiationis symbolo habuere, quod uel ipsi *Patriarchae* iam usurparint; uel Iudaei, ut a Samaritanis secernerentur, addiderint circumcisionis mysterio; Iohannes autem, qui ad uiam Messiae praeparandam diuinitus missus instructusque erat, e Iudaicis sacris mutuatus sit, et Seruator postea confirmarit, ita quidem, ut iste ritus Iudaicus ad altioris mysterii sanctitatem, et ad salutare initiationis christianae sacramentum, sit euectus. Cuiusmodi sententiam exposuerunt, SELDENVS, *de Iure nat. et gent. Libr. II, cap. 2, seqq.* LIGTFOOTVS, *oper. T. II, pag.* 265; SLEVOGTVS, *Dissert. de*

Proselytis Iudaeorum; GOOTVVINVS, in *Mose et Aarone*; ALTINGIVS *in Praelect.* VII *de proselytis*; HILDEBRANDVS, in *Rituali baptismi ueteris*, *pag.* 3. CARPZOVIVS, ad SCHICKHARDI *Ius regium Ebr. pag.* 329; VVORMIVS, *de corruptis antiquitatum Ebr. apud Tacitum* et *Martialem uestigiis*, *Libr. I. cap.* 1; LEYDECKERVS, *de Republ. Ebraeor. Libr. VI, cap* 6; VVITSIVS, *de utilitate et efficacia baptismi*; DANZIVS, in *Dissert. de baptismo initiationis Ebraeos inter, et gentiles, et* in *Dissert. inaug. de antiquitate baptismi initiationis Israelitarum uindicata*; BVDDEVS, *in Dissert. de Paedobaptismo*; S. R. PFAFFIVS, *de originibus iuris ecclesiastici*: praeter quos etiam laudari animaduerto, BARONIVM, BVXTORFIVM, BVRMANNVM, BRAVNIVM, LEVSDENIVM, REISKIVM, SPENERVM, HOLZFVSIVM, et ZORNIVM. Equidem huic controuersiae diiudicandae imparem me agnosco: fateor tamen, multo uerisimiliorem mihi eorum uideri sententiam, qui illum baptismum proselytorum censent Noui Foederis tempore fuisse antiquiorem: cum non adeo obscura huius rei indicia afferri soleant; et cum nihil facilius ad credendum mihi esse uideatur, quam Iudaeos, quibus lauationes et lustrationes adeo semper fuere familiares, ut neque templa ingrederentur, neque precarentur, neque sacrificarent, neque aliud quid solennius agerent, nisi loti et lustrati; etiam in aduenis reipublicae suae initiandis quodam baptismi genere usos esse. Sicuti uero initiatio proselytorum per baptismum non fere fuit, nisi forensis et politica actio; prout supra innui, et pluribus comprobauit VITRINGA, in *Archisynagogo*, *pag.* 400: ita initiatio, et proselytorum, et indigenarum Iudaeorum, per *circumcisionem*, magis fuit sacra et ecclesiastica actio; utpote per quam in foedus gratiae diuinae recipieban-

piebantur, et tanquam proprio ſigno inſerebantur eccleſiae Iudaicae, qui religionem et ſacra Iſraelitarum profitebantur: haud ſecus, ac קרבן, ſiue *oblatio*, ante templi excidium fuit quaſi ſacra confirmatio profeſſionis religionis Iudaicae. Cum itaque deinceps, in Nouo Teſtamento, ex inſtitutione diuina, baptiſmus ordinatus fuerit ſacramentum *initiationis ſpiritualis chriſtianorum*; is quidem, ratione rituum quorundam externorum, admodum ſimilis eſt baptiſmo Iudaico; ratione uero formae, itemque uirtutis et efficaciae ſuae, ſucceſſit in locum *circumciſionis*, nosque efficit heredes et ciues *regni caelorum*. Vnde et diuo PAVLO, ad COLOSS. II, 11, baptiſmus dicitur *περιτομὴ ἀχειροποίητος*, *circumciſio, quae fit ſine manibus*. Neque uero uerendum eſt, ne quid detrahatur dignitati ſacri baptiſmi chriſtianorum, ſi uel maxime ſtatuamus, aliquem initiationis baptiſmum olim etiam inter Iudaeos obtinuiſſe, eiusque ritus quosdam inde ad noſtrum baptiſmum translatos eſſe. Vere enim recteque hac de re iudicauit b. BVDDEVS, in *Diſſert. de Paedobaptiſmo*, §. VIII. *Baptiſmum Iudaicum*, inquit, *in chriſtianiſmum tranſiiſſe, poſſumus concedere: ſcimus enim, aliam plane naturam in chriſtianis poſtea eum induiſſe: cum rite adminiſtrato SS. Trinitas, ſecundum promiſſionem, adſit, baptizatumque in gratiam recipiat, et heredem uitae aeternae conſtituat, peccata ei remittat, Spiritus dona largiatur.* etc. *Quatenus igitur baptiſmus eſt ceremonia quaedam externa, dici poteſt, Chriſtum a Iudaeis eum ad Chriſtianos quoque transtuliſſe: quatenus uero eſt lauacrum uerbo Dei ſanctificatum, aut ſacramentum, quod dicunt initiationis chriſtianae, in locum circumciſionis ueniſſe, quilibet uerbo Dei nixus poteſt cognoſcere.*

VI.

Etiam apud Iudaeos per baptismum aliquando serui sunt manumissi.

Videor mihi hic audire obloquentem, sic argumentum nostrum de ritibus quibusdam manumissionis ad S. baptismum translatis fore superuacaneum ; neque operae pretium uideri, eos ritus ex manumissione, aut aliunde, accersere uelle ; cum ipsi statuamus, baptisma nostrum, eiusque quosdam ritus, ex baptismo Iudaico proselytorum posse deriuari. Verum, praeterquam, quod aliquando apud ipsos quoque Iudaeos, serui in nomen libertatis baptizati, tanquam manumissi, libertatem consequebantur ; ritus baptismi christianorum sensim augeri, neque solum ex moribus Iudaeorum, sed aliorum etiam populorum, identidem non nulli adscisci, consueuere. Certe enim, quo proselyti ritu, in rempublicam Iudaicam recipiendi, soliti sunt initiari ; eodem ritu etiam captiuos, seruosque paganos, qui publice et solennniter apud eosdem libertate donandi essent, initiari solitos esse, docet laudatus SELDENVS, *Libr. II de I. N. et G. cap.* 3. *Seruus*, inquit, *ex gentilibus emtitius, aliaue ex caussa eiusmodi acquisitus, aut ex ancillis domini nondum in Iudaismum cooptatis, dominatus, quam primum ipse Iudaismo nomen dare uoluit, si, praesente domino, baptismo susceptus profiteretur triumuiris, se baptizari coram illis nomine ingenui, liberiue, aut nomine iuris proselyti, libertatem, seu integrum proselyti iusti ius, nanciscebatur, atque ita ex aquis liber ascendebat, adhibito interdum ex sententia forensi, quae abnuentem dominum coerceret, manumissionis libello, qui semper libertati plene acquirendae fuit necessarius.* Nisi uero libertate in ipso actu baptismi donandus esset, disertis uerbis baptizabatur לשם עברות, *nomine seruitutis retentae* ; et tunc dominus superne inclinans

nans eum in aquis cohibuit, nec adſcendere ſiuit, usque dum uerbis, ſiue domini, ſiue ipſius, diſertis, baptiſmum nomine ſeruitutis retentae fieri pronuntiaretur. Atque idem SELDENVS, *cap. 5 : Praeter ipſum*, inquit, *liberti nomen, ouum non ouo ſimilius, quam in cunctis libertinus proſelyto. Omnia de Iudaei nominis acquiſitione, regeneratione, adeoque cognatione priſtina deleta, iuris Iudaici participatione, peregrinitatis retentione, et conditione poſterorum, iam ante dicta, in eundem manumiſſum ſimiliter ad amuſſim conueniunt.* Equidem, dum DEVTER. XXI, 13, ſeq. mulieri externae et captiuae, uiro autem Iſraelitae nupturae, et manumittendae, ritus quidam obſeruandi iniunguntur, nullam baptiſmi alicuius mentionem fieri animaduertimus. Ibi enim diuinus ſcriptor : *Si egreſſus fueris*, inquit, *ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus Deus tuus in manum tuam, captiuosque duxeris, et uideris in numero captiuorum mulierem pulchram, et adamaueris eam, uolueriſque habere uxorem ; introduces eam in Domum tuam : quae radet caeſariem, et circumcidet ungues, et deponens ueſtem, in qua capta eſt, ſedensque in domo tua, flebit patrem et matrem ſuam uno menſe, et poſtea intrabis ad eam, et dormies cum illa.* Hic uero baptiſmi mentionem ea ex cauſſa omiſſam putes, quia tanquam ritus Iudaeis familiariſſimus, et fere in omnibus rebus alicuius momenti uſitatus, ac per ſe iam notus, ibi quaſi *praeſuppoſitus* fuit ; uel quia eo ipſo ſimul indicatur *baptizandi*, ſeu abluendi, officium, quod talis femina iubebatur ueſtem, in qua capta erat, deponere, ut ſcilicet abluta nouis candidisue ueſtibus potuerit indui : neque enim ueriſimile eſt, ſponſam, ſine antegreſſo lauacro, cum nouo marito coniunctam fuiſſe : uel denique, quia, ſi tum temporis in eo

casu baptismus nondum usitatus fuisset, forte postea demum ii ritus fuerint aucti. Vtcunque est, nobis sufficit, hic animaduerti ceremonias quasdam, u. g. abrasionem crinium, resectionem unguium, depositionem et mutationem uestium, *abrenunciationem* ac dimissionem pristinae cognationis, propter quam manumissae, uelut regenitae, et in aliam familiam, remque publicam, transgressae, parentes per unum mensem flere licuit: cuiusmodi ritus alioquin non solum in proselytis Iudaeorum, seruisque soleniter manumittendis; sed partim etiam aliquando in baptizandis christianis, obseruatos deprehendimus.

VII.

An etiam inter christianos serui per baptismum manumissi? et an Turci baptizati adhuc liberi censendi?

Quaeri hic potest, an etiam inter christianos per baptismum susceptum manumitti, et libertate donari, consueuerint serui? Annotauit eruditissimus POTGIESSERVS, *comment. de statu seruorum Libr.* IV, *cap.* 4, omnino olim multos dominos christianos uinculis seruitutis palam liberasse, propter baptismum, seruos bonae frugis; atque exinde etiam, cum quidam religiosa mente in Ecclesiae gremio seruis suis concesserint libertatem, ortam esse *manumissionem in Ecclesia*, de qua postea non nihil dicam. Hoc certum est, aliquando opinionem illam obtinuisse, ut multi crediderint, seruitutem charitati et religioni christianae minus conuenire; redemtos a Christo etiam restituendos esse pristinae libertati, ad quam primi homines a DEO fuerint conditi. Vnde serui, cumprimis Iudaeorum, cum christianam professi religionem, sacroque lauacro abluti essent, etiam ingratiis dominorum, a christianis in libertatem sunt uocati. Id quod uelut necessarium cumprimis praecepit, ursitque, GREGORIVS

GORIVS M. *Libr.* III, *epist.* 31. Imo, adhuc recentiore tempore, GOTFRID. NICOL. ITTIGIVS, Iurisconsultus Lipsiensis, in disputatione, *de mancipiorum Turcicorum manumissione baptismo implicita*, docuit, Turcica mancipia, baptismo inter christianos suscepto, manumissa censeri. Praetermitto hic, etiamnunc quibusdam opificum tribubus solenne esse, ut illorum famuli, tirocino posito, praeter alias ceremonias, aqua perfusi e tirocinio dimittantur; nescio, annon in imitamentum, uel potius dehonestamentum, diuini baptismi? Verum, quamuis certum sit, S. baptismum afferre *libertatem spiritualem*; non tamen necesse est, ut inde etiam *libertas ciuilis* constituatur. Satis scimus ex diuinioribus literis, professionem christianae religionis, et sacramentum initiationis, per se, et ex instituto diuino, non tollere uinculum seruitutis. Quid enim clarius est sententia diui PAVLI, I *ad* CORINTH. VII, 20, 21, 22: *Vnusquisque in ea uocatione, in qua uocatus fuit, maneat. Seruus uocatus es? ne sit tibi curae. Quin etiam, si potes liber fieri, potius utere. Etenim, qui in Domino uocatus est seruus; libertus Domini est: similiter, et qui liber uocatus fuit, seruus est Christi.* Conf. I *ad* TIMOTH. VI, 1, 2; I PETRI II, 18. Atque adeo, cum iam in primitiua christianorum Ecclesia eiusmodi pruritus libertatis seruos solicitasse uideatur; eum pii Ecclesiae Doctores sedulo repressum iuerunt. Hinc iam IGNATIVS, *ad Polycarpum*, *cap.* IV, *pag.* 18, ita seruos commonefacit: Μὴ ἐρᾶτωσαν δοῦλοι ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ ἐλευθεροῦσθαι, ἵνα μὴ δοῦλοι εὑρεθῶσι τῆς ἐπιθυμίας. i. e. *Ne cupiant serui, a* COMMVNI (uel Ecclesia, uel Republica,) *donari libertate, ne serui inueniantur cupiditatis.* Et quod ad libertatem mancipiis Turcicis propter baptismum con-

 ceden-

cedendam attinet, mihi magis probatur sententia negans WEINHAGENII, in Dissertatione inaugurali *de effectu baptismi iuridico*, sub praesidio IAC. FRID. LVDOVICI, Iureconsulti quondam Hallensis, A. 1713, habita.

VIII.

Generatim de *manumissione seruorum.*

Quoniam uero mihi non constitutum est, nisi de iis duntaxat ritibus baptismi pauca disserere, quorum quaedam similitudo et affinitas cum ritibus manumissionis esse uidetur: nunc quaedam generatim de manumissione praemittam. Dicitur uero mihi hoc loco *manumissio* liberatio et dimissio serui e seruitute. Scilicet, uti nullus facile populus, nullaque respublica, unquam extitit, ubi nulla prorsus seruitus habuerit locum; quamquam omnino alibi durior, mitior alibi, fuerit seruorum conditio: ita nec potui reperire ciuitatem, in qua omnibus in uniuersum seruis aditus ad libertatem consequendam penitus fuerit praeclusus. Nobilissimus POTGIESSERVS, in eximiis *commentariis de statu seruorum*, *Libr.* IIII, *cap.* I: *Servili acerbitati*, inquit, *tandem ex manumissione solatium est datum, adeo, ut, si non omnes, multi tamen, ex seruorum grege, libertatem obtinuerint, eamque ad posteros suos transmiserint. Hoc suasit humanitas, aliquando aequitas ipsa, aliquando religio. Accesserunt et aliae caussae. Nam domini haud raro seruorum fidelitate, et probitate morum, quandoque eruditionis praestantia, non nunquam accepto liberationis pretio, imo et charitate christiana, aliisque modis, ad manumissiones inuitabantur.* Sicuti uero eiusmodi manumissio, pro constitutione cuiusuis reipublicae, uariis legibus temperata fuit; ita ubique quidem, libertatem, si non semper plenam, aliquam tamen, et restrictam,

ſtrictam, adeoque et ius ciuitatis, pro fine habuit, uariisque aliquando ritibus peragi conſueuit. De ſtatu et manumiſſione ſeruorum Ebraeorum pariter, atque Graecorum, multa quidem ſparſim annotata legimus; dignum tamen foret argumentum, quod aliquando ex inſtituto pertractaretur; prout de *manumiſſione ſeruorum apud Romanos*, anno 1685 libellum edidit WILHELMVS a LOON, Neomagenſis; quanquam et huic opellae non pauca addi poſſent. De *manumiſſione* autem *ſeruorum apud Germanos uſitata*, laudatus POTGIESSERVS, in libro citato, magna accuratione egit; cuius egregia opera, in hoc argumento illuſtrando poſita, nunquam ſatis laudari, commendarique, poteſt. Vox autem *manumiſſionis* Romanis fuit propria; quae, explicante Imperatore, *Inſtit. L. I de libertinis*, dicebatur quaſi *de manu datio*; *nam quamdiu aliquis in ſeruitute eſt, manui et poteſtati ſuppoſitus eſt; et manumiſſus liberatur poteſtate.* Itaque is, qui aſſerebatur libertati, a domino e manu mittebatur, ut indicaretur, talem ſeruum in poſterum iugo herili laxatum, et poteſtati domini exemtum eſſe. Manumiſſionis autem apud Romanos uaria erant genera. Antiquiſſimum fiebat *cenſu*; quando ſeruus de uoluntate et iuſſu heri nomen ſuum in cenſum luſtralem conferebat. Alterum genus fiebat per *uindictam*; quando ſeruus, raſo capite, ad Praetorem, uel poſt ea tempora ad Conſulem, aut in prouinciis ad Proconſulem, deducebatur, eiusque caput, uel aliud membrum, dominus tenebat, ipſumque ſeruum in gyrum circumuertebat, et, alapa inflicta, e manu emittebat, dicens: HVNC HOMINEM LIBERVM ESSE VOLO. Vbi mox Praetor, *uindicta*, i. e. uirgula, uel feſtuca, capiti manumittendi impoſita, dicebat: AIO TE LIBERVM

ESSE MORE QVIRITIVM. Hinc conuersus ad lictorem, addebat: SECVNDVM TVAM CAVSSAM SICVT DIXI ECCE TIBI VINDICTA! Tum lictor caput serui uindicta aliquoties percutiebat. Tertium genus fiebat per *Testamentum*; si nempe dominus seruo, in testamento, hanc in sententiam adscripserat libertatem: DAVVS SERVVS MEVS LIBER ESTO. Praeter ista tria antiqua manumissionis genera, deinceps et complura alia fuere introducta, u. g. *per epistolam; per codicillos; inter amicos; per adoptionem, et adscriptionem liberae familiae; per redemtionem propinquorum*, et *in SS. Ecclesiis*. Quos omnes libertatis dandae modos, ritusque, non solum Iureconsulti plerumque ad *Instit. Tit. de ingenuis, et libertinis*; sed et alii Antiquitatum Romanarum scriptores, plenius exposuere. Mensuram enim dissertationis Academiae excederem, si nunc ea omnia, quae huc pertinent, exponenda susciperem.

VIIII.

Vti manumissio afferebat *libertatem ciuilem*, et *ius ciuitatis*; ita baptizati consequuntur *libertatem spiritualem, et fiunt ciues* regni Christi.

Equidem EDMVNDVS MERILLIVS, Antecessor quondam in Academia Biturigum eruditissimus, *Lib. III, cap. 3, obseruationum*, opinatus est, ex manumissione seruorum, tunc demum quosdam ritus ad baptismi christiani solennitatem translatos esse, cum manumissiones ex CONSTANTINI, Imperatoris, legibus, *in Ecclesia* fieri consueuerint. Id quod etsi de certis quibusdam *circumstantiis* concedo; multo tamen antiquius, quasdam ceremonias, loquendique formulas, baptismo et manumissioni communes fuisse, animaduerto. Sic iam in ipsis literis diuinioribus, uti *manumissis*; ita et *baptizatis*, quaedam tribuitur *libertas*. Erant apud Iudaeos duo genera ser-

ſeruorum : alii ex ipſis Ebraeis prognati, qui uero uel ob ſummam paupertatem ipſi ſe aliis Iſraelitis uendiderant in ſeruitutem, in tot quidem annos, quot cum emtore conuenerant ; uel ob furtum, quod reſtituere haud ualebant, a foro, ſeu iudicio, ſeruituti addicebantur. Sicut autem ſeruitus illius, qui ſe ipſum uendiderat, poſt annos pacto conſtitutos ordinarie ſoluebatur ; ita et ille, qui a iudicio uenditus erat, ſeptimo a ſeruitute anno in libertatem reſtituebatur. DEVT. XV, 12. Poterant tamen etiam extra ordinem, uel per *manumiſſionis libellum*, uel per *redemtionem*, tales ſerui ante conſtitutum tempus a ſeruitute liberari. Imo et *annus Iubilaeus*, quocunque tempore incideret, iis afferebat libertatem. Serui uero ex aliis gentibus oriundi, et uel iure belli, uel emtione, aut permutatione, in ſeruitutem redacti, duriore utebantur conditione. Hi, eorumque liberi, ex matre etiam ſerua nati, perpetuae quidem ſeruituti dicebantur ſubiecti ; nihilominus tamen uariis etiam modis poterant יצא בחירות, *libertatem adipiſci* ; dum uel pretio a domino conſentiente redimerentur, uel ultro et liberaliter a domino, per libellum manumiſſionis, dimitterentur, atque, praeſente et non renuente hero, ſuſcepto baptiſmo, profiterentur triumuiris, ſe baptizari coram illis in nomen liberi, aut nomine iuris proſelyti ; tunc ſcilicet, ſi ex aquis adſcenderent, liberi fiebant, et ius integrum poſelyti iuſti nanciſcebantur. Id quod pluribus docuit SELDENVS, *Libr. II de I. N. et G. cap.* 3, *et* 5 ; *et Libr. V, cap.* 12 ; *item Libr. VI, cap.* 8. Ita etiam apud alias gentes, apud quas ſeruitus uſu recepta fuit, datus etiam eſt aditus ad libertatem ; quamuis eam, pro cuiusuis reipublicae inſtitutis, identidem uarie temperarint. Apud ATHENI-

ENSES ius erat τῷ βυλομένῳ ἀφαιρεῖσθαι εἰς ἐλευθερίαν, *alium liberali asserere caussa manu, seque pro illo fideiussorem dare apud Polemarchum.* Quin et haec lex erat : τοῖς ἐξεῖναι ἑαυτοὺς ἐλευθερῶσαι, ἀργύριον καταβάλλοντας τῷ δεσπότῃ. i. e. *Seruis ius esto, libertatem consequi, numerata domino pecunia pro capite.* Vide SAM. PETITI *Leges Atticas*, *pag.* 12, et 175, seqq. Quid ergo notius est, quam Graecis dici ἀπελευθέρωσιν, et ἐλευθερίαν, pro *liberatione* et *dimissione e seruitute?* Manumissos audiisse τοὺς ἀπὸ δουλείας ἐλευθεροῦσθέντας, ἐλευθέρους, ἀπελευθέρους ; Et Graeci quidem inter *addicti*, et *serui* libertatem, ubi eam uterque recuperauit, discerniculum ex nominibus ponunt. Illum ἐξελεύθερον, hunc ἀπελέυθερον, uocant. Quod ex *Ammonio*, aliisque, commonstrat SALMASIVS, *de modo usurarum*, *pag.* 875. Apud Romanos, antiquissimis temporibus, ex instituto Seruii Tullii, teste DIONYSIO HALICARN. *Libr.* IIII, *pag.* 126, manumissis mox *integra libertas*, *iusque ciuitatis*, concedebatur, ita, ut eandem, qua manumissor fruebatur, libertatem consequerentur, fierentque Ciues Romani. Quo et respicit CICERO, *pro Cornel. Balbo*, *cap.* XXIIII. *Seruos denique*, inquit, *quorum uis et fortunae conditio infima est*, *bene de republica meritos*, *persaepe* LIBERTATE, *id est*, CIVITATE, *publice donatos uidebamus.* Cum uero, ex abusu quodam manumissionis, saepe etiam indignissimi homines iura ciuium liberorum inuaderent ; deinceps legibus certis coercita est nimia manumittendi licentia, cautumque est, ut non omnes integram adipiscerentur libertatem ; sed certi tantum libertini fierent *Ciues Romani* ; alii *Latini Iuniani* ; alii ad *deditiorum* duntaxat conditionem peruenirent. Primus Iustinianus, sublatis eiusmodi discriminibus, omnibus libertinis iura ciuitatis indulsit.

dulsit. Qua de re Iureconsulti agunt, ad Instit. Libr. I Tit. V et VI; et nominatim uiri eruditionis fama illustres, HEINECCIVS, in *Syntagm. Antiquit. Iuris*; et POTGIESSERVS, l. c. *Libr. IIII, cap.* I: qui posterior ostendit, Germanos perinde, ac Romanos, non uno, sed diuersis modis, libertatem iustam, uel iniustam, seruis suis tribuisse. Sicuti ergo *ex manumissione* existebat quaedam *libertas ciuilis*; ita etiam *baptismus* christianis confert *libertatem*; non quidem *politicam*, siue *ciuilem*; prout ERASMVS, ad I TIMOTH. VI, 2, falso tradidit: *Turpe esse inter christianos nomen heri, aut serui, audiri: cum enim baptismus omnes pares reddat, non conuenire, fratrem a fratre seruum appellari.* In quam sententiam non nulli etiam illa TERTVLLIANI uerba, *de Idololatr. cap.* XVIII, interpretantur: *Tu uero nullius seruus, in quantum solius Christi; qui te etiam captiuitate saeculi liberauit, ex forma dominica agere debebis.* Conf. quae iam supra, § VIII, proposui. Verum, S. baptismus confert *libertatem* multo sublimiorem: nempe *libertatem Spiritus*; dum per baptismum regenerati, e statu seruitutis miserrimae in statum gratiae transferuntur; qui constat liberatione a maledictione legis, a dominio peccati et satanae, et a iugo ceremoniarum: usque dum et gloriosa illa filiorum Dei libertas accedit; de qua PAVLVS loquitur, ad ROM. VIII, 21. Etenim, teste PAVLO, ad TITVM. III, 5: *Deus secundum suam misericordiam, saluos nos fecit* (ἔσωσε) *per lauacrum regenerationis, ac renouationis Spiritus sancti.* Vbi haud aberrauerit, si quis uerbum, ἔσωσε, reddiderit: *liberauit nos.* Σωτὴρ enim καθ' ἐξοχὴν dicitur, διὰ τὸ σώζειν τοὺς αἰχμαλώτους, *quia captiuos liberat.* MACAR. *Homil.* XXVI, Ὁ γὰρ Κύριος ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐστιν, ὃς ἐπικαλεῖται Σωτὴρ διὰ τὸ σώζειν τοὺς αἰχμαλώτους.

λώτες. Atque idem PAVLVS, citato loco, *u.* 15, ait: *Non accepimus spiritum seruitutis, ad timorem; sed accepimus Spiritum adoptionis.* Et ad Rom. VII, 6: *Nunc*, inquit, *liberati sumus a lege mortis, in qua*, (ut serui,) *detinebamur: ut seruiamus in nouitate Spiritus, et non in uetustate literae.* Conf. IOHANN. VIII, 33. Hanc adeo libertatem CHRISTVS nobis promeruit; SPIRITVS S. autem per Euangelium et Sacramentum baptismi applicat, atque obsignat. Vnde recte b. LVTHERVS, in *Catechismo minori*: *Baptimus*, inquit, *operatur remissionem peccatorum;* LIBERAT *a morte, et a diabolo; et donat aeternam beatitudinem omnibus, qui credunt hoc, quod uerba et promissiones diuinae pollicentur.* Quin imo, sicut aliquando manumissi cum libertate consequebantur *ius ciuitatis;* ita nos etiam, baptismo regeniti, reddimur uera membra et ciues Ecclesiae Christi, tanquam coetus cum DEO coniuncti, tam in terra adhuc militantis, quam in coelo tandem triumphantis. Quod CHRISTVS ipse testatur Nicodemo, IOH. III, 5: *Amen, Amen, dico tibi: nisi quis natus fuerit ex aqua et Spiritu; non potest introire in regnum Dei.* Vbi per *regnum Dei* non tantum *regnum gratiae*; sed et *regnum gloriae*, designatur. Quod utrumque regnum regit CHRISTVS, tanquam *Rex in monte Sion, cui totus mundus in hereditatem datus, et qui uirga ferrea regere gentes debebat.* PSALM. II, 6. Et tanquam *Rex gloriae*, PSALM. XXIIII, 7; APOCAL. III, 21; V, 13. Sic uero nos non erimus *hospites et incolae*; *sed* συμπολῖται τῶν ἁγίων, καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ, quasi *conciues Sanctorum, et domestici Dei.* EPHES. II, 19. Etenim, *per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati sumus; siue Iudaei, siue Graeci; siue serui, siue liberi; et omnes unum Spiritum hausimus.*

X. Mi-

X.

Mirus effectus manumissionis erat, quo manumissi, et libertate donati, *regenerari*, et *noui homines fieri*, dicerentur. Per quam *ciuilem regenerationem*, nihil aliud indicabatur, quam quod serui a seruitute liberati, in statum naturalem primaeuae libertatis, in quo primi homines extiterint, restitui existimarentur: unde tamen uincula etiam ac iura pristinae cognationis mutari consueuerunt. Et apud *Ebraeos* quidem, aduenae, qui proselyti iustitiae fieri, et in ciuitatem communionemque Iudaeorum recipi, cupierunt; ac serui, qui, heris annuentibus, in libertatem baptizabantur, per baptismum uelut infantes *renasci*, ac quasi *in aliam familiam*, *uitamque*, *transire*, censebantur. Qua de re, secundum Ebraeorum placita, praeclare egit SELDENVS, *de successionibus*, *cap.* XXVI; et de I. N. et G. *Libr.* II, *cap.* 4. *Quemadmodum*, inquit, *nouum sic nomen proselyto accessit; ita etiam natales plane noui, adeo, ut, simulac initiabatur, regeneratus haberetur. Non semel Talmudici aiunt: Proselytus, ex quo proselytus, uelut infans, qui recens nascitur, habetur, idque perinde, ac si ex noua aliqua matre renasceretur. Vnde euenit, ut nulla deinde ei restaret pristina cognatio, seu sanguinis relatio; nec fratrem, sororem, patrem, matrem, liberos antegenitos, omnino in suis haberet. Nomina haec, etiamsi naturalia, desiere. Quin si pater, mater, filius, frater, simul fierent proselyti, nulla prorsus restabat cognatio; et pro regula habetur: Quisquis proselyto consanguineus erat, dum fuit gentilis, consanguineus plane iam non est. Nempe iam uelut primo creatus, aut e coelo delapsus, omnino nouus homo fiebat, consanguinitate pristina non minus, ac gentilismo, prorsus exutus. Vnde nec*

Baptizati aeque, ac manumissi, *regenerari*, et *noui homines fieri*, dicuntur.

ex iure ſanguinis priſtini ſuccedere ei quis potuit. Atque idem SELDENVS, de I. N. et G. *Libr.* V *cap.* 18, *pag.* 665, hoc etiam de ſeruis libertate donatis apud Iudaeos ualuiſſe, ex MAIMONIDE comprobauit: quo tradente, *quando ex gentili proſelytus, aut ex ſeruo liber, factus eſt, uterque inſtar infantis recens nati eſt habitus: et proximitas ſanguinis qualiscunque, ſiue huius, dum gentilis erat; ſiue illius, dum ſeruus erat, iam plane deſiit eſſe.* Quid? quod etiam in iure Romano, quod ex antiquo iure Attico transſumtum non nulli putant, peculiare quoddam ius παλιγγενεσίας, *ius regenerationis* dictum, idque ex *manumiſſione* ortum, extitit, cuius mentio fit, Τῶν Νεαρῶν Ἰουστινιανοῦ Αὐτοκράτορος, Διατάξει οὑ. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴ τις ἐλευθερώσας οἰκέτην, ἢ θεράπαιναν αὐτοῦ, πολίτας αὐτοὺς ἀποφήνειε ῥωμαίους ἴσω παρὰ τοῦδε τοῦ νόμου, ὡς ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν ἕξει παρεπόμενον εὐθὺς, καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων, καὶ τὸ τῆς ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ δίκαιον. Hoc eſt, ex uulgari interpretatione, AVTHENT. NOVELL. LXXVIII, *cap*, I: *Propterea ſancimus, ſi quis* MANVMITTENS *ſeruum, aut ancillam ſuam,* CIVES *denuntiauerit* ROMANOS; *ſciat ex hac lege, quod, qui libertatem acceperit, habebit ſubſequens mox, et aureorum annulorum, et* REGENERATIONIS IVS. Atque ita etiam Imperator, NOVELL. XVIII, *cap.* XI, conſtituit, quomodo concubinae ſeruilis conditionis, poſtea uero libertate honoratae, fiant legitimae uxores, earumque liberi *ius aureorum annulorum et regenerationis* conſequantur. Quod ius παλιγγενεσίας, ſiue *regenerationis*, id inuoluebat, ut, cum e. g. ancilla manumiſſa liberi hominis uxor fieret, non ſolum ipſa *regenerata*, hoc eſt, ex ſtatu ſeruitutis in ſtatum libertatis translata, cenſeretur; ſed etiam liberi, a domino ex iſta, tum ante matrimonium, tum in matrimonio, geniti,

geniti, ueluti restitutis natalibus, sic *regenerati* existimarentur. Imo, cum, more Romanorum, serui et ancillae, quamdiu erant in seruitute, non pro personis, sed pro rebus, et uelut pecudum loco, haberentur; demum manumissi et liberali manu in libertatem asserti, in iure Romano dicebantur, censebanturque, NOVI HOMINES, item et ALII HOMINES. Id quod ex L. 27. D. *de adimendis et transferendis legatis*; et ex L. 98, § 8, D. *de solut. et liberat.* intelligimus. Sed, neque illam *regenerationem* hoc loco praetereundam duco, cuius mimum aliquando Graeci in certis hominibus expiandis egerunt. Tradit scilicet PLVTARCHVS, in *Quaestionibus Romanis*, *Quaest.* V, Graecos habuisse eos homines profanos, neque ad sacra admisisse, quibus, ex falso mortis rumore, factum fuerat funus et sepulcrum, tanquam mortuis: iam uero Aristinum quendam ea ipsa obstrictum religione, Delphos misisse, qui pro se deprecarentur, et, quo pacto difficultatibus, in quas legum auctoritate redactus erat, sese extricaret, rationem ostendendi peterent; eumque, intellecta oraculi uoluntate, sese ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς γιγνόμενον, *quasi recens natum*, mulieribus praebuisse lauandum, uinciendum, lactandum; idque reliquos deinde, qui in eundem casum incidissent, imitatos fuisse. Sed, missa hac ridicula et superstitiosa regeneratione, nunc uenerabundi respicimus multo sublimiorem diuinioremque *regenerationem*, et *renouationem*, quam sanctus baptismus christianis affert: dum hic, ad TITVM III, 5, dicitur λουτρὸν παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, *lauacrum regenerationis, et renouationis, Spiritus sancti.* Neque enim hic audimus uirum alioqui doctissimum, IAC. ELSNERVM, qui, *P. II obseruat. sacr. pag.* 328., λουτρὸν παλιγγενεσίας,

de baptiſmo, ſacramento N. T. interpretandum eſſe, negat. Iſta uero myſtica baptizatorum regeneratio toto coelo differt a regeneratione manumiſſionis. Haec enim fere non eſt, niſi ciuilis et ficta quaedam regeneratio, quae, ut ſupra dixi, ſignificat, manumiſſum non amplius eſſe ſeruum; ſed quaſi *nouum hominem*, nouumque ciuem, eumque ex ſeruitutis ſtatu in ſtatum primaeuae et naturalis libertatis eſſe reſtitutum. Contra uero *regeneratio ſpiritualis chriſtianorum baptizatorum* eſt uera communicatio uitae ſpiritualis, uiriumque ſpiritualium, ut homo reſtituatur in ſtatum primaeuae integritatis, imaginisque diuinae, poſt lapſum amiſſae: dum nimirum homo, baptiſmo initiatus, uirtute Spiritus S. ex morte ſpirituali ad uitam ſpiritualem, ex ſeruitute carnis ad libertatem Spiritus, ex regno Satanae ad regnum Chriſti, hereditatemque coeli, reuocatur, et ex filio mundi filius Dei euadit. Inde uero talis homo, per baptiſmum regeneratus, in Chriſto redditur καινὴ κτίσις, *noua creatura*; II CORINTH. V, 17: et GALAT. V, 15, dicitur ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, κατὰ θεὸν κτισθέντα, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας, *induiſſe nouum hominem, qui a Deo conditus eſt in iuſtitia et ſanctitate ueritatis*. Conf. EPHES. III, 10. Quae ἀνακαίνισις, ἢ ἀνανέωσις, ἢ ἀνακαινισμὸς, etiam a Patribus eccleſiae frequenter tribuitur baptiſmo. Sic ATHANASIVS, *Homil. in Matth.* XII, 31, commemorat τὴν ἀνακαίνισιν διὰ τοῦ βαπτίσματος, *renouationem per baptiſmum*; et GREG. NYSSENVS, orat. catechet. T. III, *pag.* 388, ſcribit: βάπτισμά ἐςιν ἁμαρτιῶν κάθαρσις, ἄφεσις πλημμελημάτων, ἀνακαινισμοῦ καὶ ἀναγεννήσεως αἰτία. i. e. *Baptiſma eſt peccatorum purgatio, remiſſio delictorum, et renouationis ac regenerationis cauſſa.* Quod autem diſcrimen intercedat inter *regenerationem*,

tionem, *et renouationem*, praeter plures alios, accurate exposuerunt Theologi eximii, ZENTGRAVIVS, in *Dissert. de nouo homine*; et CASP. LOESCHERVS, in *Dissert. de nomine regenerationis.*

XI.

Serui olim, ut supra indicauimus, non raro quidem, ob merita quaedam, uel ex heri liberalitate, aliisque caussis, gratis manu mittebantur; interdum tamen et iis certo redemtionis pretio fuit opus. Apud Ebraeos, praeter alios modos, serui etiam certo interueniente pretio redimi poterant; siue ipse manumittendus, siue alius liberalis redemtor, pretium solueret, ita, ut illud, nummus argenteus, seu *siclus*, minimum esset. Qua de re uide SELDENVM, de I. N. et G. *Libr.* VI *cap.* 7 et 8. Similiter apud Graecos aeque, ac Romanos, serui non raro cum dominis suis in certam pecuniae summam pacisci consueuerant, quam pro impetranda libertate persoluerent. Atticis haec lex erat, quam supra iam excitaui: Τοῖς δούλοις ἐξεῖναι ἑαυτοὺς ἐλευθεροῦσθαι, ἀργύριον καταβάλλοντας τῷ δεσπότῃ. Serui quippe apud Athenienses suum habebant peculium, unde pro capite suo numerabant, ut seruitutem exuerent. Qui mos et Romanis fuit. Vnde SENECA, *Epist.* LXXX: *Quid autem melius potes uelle, quam eripere te huic seruituti, quae omnes premit; quam mancipia quoque conditionis extremae, et in his sordibus nata, omnino exuere conantur. Peculium suum, quod comparauerunt, uentre fraudato, pro capite numerant* Perinde autem erat, an *nummos* haberet seruus in peculio suo, an uero beneficio amici cuiusdam? Vnde VLPIANVS, *l.* 4. *D. de manumissionibus: Conniuentibus oculis*, inquit, *credendum est, suis nummis eum redemtum, cum non nummis eius, qui eum redemit,*

Redemtor, et pretium redemtionis, occurrit, et in manumissione, et in baptismo.

demit, comparatur. Proinde, siue ex peculio, quod ad uenditionem pertinet; siue ex aduentitio lucro, siue etiam amici beneficio, uel liberalitate, uel eo prorogante, uel in se recipiendo debitum, redemtus sit, credendum est, suis nummis eum redemtum. Vid. WILH. a LOON, l. c. *Libr.* III, *cap.* 5. Similiter et Franci, et Germaniae magnae populi, seruis indulsere, ut aliquando, praestitis nummis, aliisque rebus, libertatem redimerent; ac sigillatim inter Francos commemorabilis fuit illa manumissio, quae coram Rege per denarium fuit celebrata; unde tales manumissi appellati sunt *denariales.* Scilicet, ut imaginaria libertatis redemtio significaretur, manumittens manumittendum, et redemtor captiuum, stitit ante Regem, eiusque liberationem a seruitute expetiit: quo facto, denarius e manu serui excuti, isque liber proclamari, eidemque, in testimonium obtentae libertatis, *charta denarialis* impertiri, consueuit. Atque ita etiam apud *Anglo-Saxonas*, et *Normannos*, alii serui gratis donabantur libertate; alii uel a se, uel ab aliis, redimebantur. Cuiusmodi exempla formulasque annotauit cl. HICKESIVS, in *Dissert. epistolari de linguarum ueterum septentrionalium usu*, *pag.* 23. Iam uero, cum nos, per sacrum baptismum regeniti, a seruitute peccati et diaboli liberemur; cumque hinc transeamus in regnum coeleste, et in ciuitatem cum Deo coniunctam: omnino summe necessaria nobis fuit redemtio. At, cum neque ipsi, neque alius quicunque homo, pares simus placando Deo, pretioque redemtionis infiniti ualoris soluendo: quoniam, secundum PSALM. XLVIIII, 4, 8, 9, *fratrem redimendo non redimet quisquam; nec dabit Deo pretium redemtionis eius*: hinc CHRISTVS Θεάνθρωπος, tanquam Redemtor generis humani, dedit se

se ipsum ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, *pretium redemtionis pro omnibus*; I. TIMOTH. II, 6. Idem *dilexit Ecclesiam, et semet ipsum exposuit*, (παρέδωκε, tradidit se tanquam uadem redemtionis,) *pro ea: ut illam sanctificaret, mundatam* LAVACRO AQVAE *per uerbum*; EPHES. V, 25. Atque adeo *non caducis rebus, uelut argento et auro, sumus redemti; sed pretioso sanguine, uelut agni immaculati et incontaminati,* CHRISTI; I PETRI I, 18. Hic enim est, *qui uenit per aquam et sanguinem, Iesus Christus; non per aquam, sed per aquam et sanguinem.* IOH. I, 6. Quae cum ita sint, CHRISTVS est *Redemtor* noster; qui λυτρωτὴς dicitur, ut SVIDAS, sub hac uoce ait, *ὡς διὰ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ βαπτίσματος τῆς προτέρας ἐλευθερώσας φθορᾶς, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων δουλείας λυτρούμενος.* i. e. *tanquam per baptismi regenerationem a pristina corruptione liberans, et a seruitute daemonum redimens.* SANGVIS uero CHRISTI, in cruce pro peccatis nostris effusus, si non est *materia coelestis baptismi*, quod tamen non pauci Theologi probatum iuerunt; (uide CALOVIVM, *System. Theol.* T. VIIII, *pag.* 204, seqq.) est certe *caussa meritoria*, adeoque *pretium redemtionis nostrae*; utpote a quo uirtutem suam et efficaciam habet baptismus: quia *Sanguinis Iesu Christi, filii Dei, emundat nos ab omni peccato.* I IOH. I, 7. Quam in sententiam congruenter disserit AMBROSIVS, *Libr. III de* SS. *cap.* XI: *Audi, quomodo testis Spiritus mentem renouat; aqua proficit ad lauacrum; sanguis spectat ad pretium; Spiritus Dei nos per adoptionem filios Dei facit; sacri fontis unda nos abluit; sanguis Domini nos redemit!*

XII.

In quibusdam manumissionis generibus opus fuisse *testibus*, notius est, quam ut multis comprobari debeat. *Teste*, in manumissione, et

baptismo adhibiti. In Iudaeorum baptismo, per quem proselytis aperiebatur aditus ad ius ciuitatis Iudaicae, et quo aliquando serui etiam *baptizabantur in nomen libertatis*, affuisse *triumuiros*, iam supra notaui; qui triumuiri non solum huius actus erant moderatores, sed et testes. Apud Romanos antiqua et solennis manumissio peragebatur in foro, hoc est, spectante et teste populo. Inde apud PLAVTVM, in *Persa*, v, III, 14, haec legimus: TO. *Dii dent, quae uelis! Eho, an iam manu emisisti mulierem? --* D. *I ad forum, ad Praetorem; exquire; siquidem credere mihi non uis. Libera, inquam, est.* Nominatim *manumissio per epistolam* peragi non poterat, nisi haec epistola quinque testium nominibus subscripta, et signata esset. Testatur id IVSTINIANVS, § *1 Legis unicae Cod. de Lat. libert. tollenda: Sancimus itaque, si quis per epistolam seruum suum in libertatem perducere maluerit, licere ei hoc facere, quinque testibus adhibitis, qui -- fidem perpetuam possint chartulae praebere.* Sic etiam ad *manumissionem inter amicos*, cum dominus praesentibus amicis seruum liberum esse iussit, requirebantur quinque testes. Quod idem uoluit Imperator, § 2 *legis un. Cod. de Latin. libert. toll.* Eadem ratio ex hac parte erat *manumissionis in Ecclesiis.* De qua, *L. 1 Cod. de his, qui in Eccles. manum.* CONSTANTINVS Imp. haec constituit: *Iamdudum placuit, ut in Ecclesia catholica libertatem domini suis famulis praestare possint, si sub adspectu plebis, assistentibus christianorum Antistitibus, id faciant: ut, propter facti memoriam interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi uice testium signent.* Conf. SOZOMENVS, *Histor. Eccles. Libr. I, cap. 9.* Atque, cum HICKESIVS l. c. stricte enumerat modos, quibus ab Anglo-Saxonibus serui manumitti consueuerint; *Manumittebantur*, inquit, *a defunctis*

functis testamento ; a uiuis in curiis comitatus, Hundredi ; in Ecclesiis, et uenalium foris, palam, et coram testibus ; iisque portas apertas, et uias liberas, denuntiando. Atque adeo etiam in illa sancta initiatione libertatis christianae inuenimus *testes* : non dicam nunc de tribus testibus summis et diuinis, qui testimonium dant in coelo ; I. IOH. v, 7 ; sed de testibus hominibus : quos ad sacri baptismatis solennia adhiberi, quamuis uetusti moris sit ; uarie tamen disputatur, quo sigillatim tempore, et qua occasione, ritus hic inualuerit. Praeterquam enim, quod primum potissimum publicē et in conuentu *fidelium* ; atque, simulac Ecclesia christiana accepit baptisteria et templa, in his, populo quidem praesente, baptismus administrari consueuit, ut plures huius sacri actus testes essent, pluresque sociarent preces pro eo, qui sacris christianorum initiandus erat : nihilominus praeterea certi homines assumebantur, qui initiandum sacerdoti sisterent, et de *baptizati* accessu ad ecclesiam, baptismoque rite suscepto, testari possent. Equidem non nulli tradidere, *Hyginum*, Papam, qūi A. C. 138 floruit, cum sub *Antonio*, Imperatore, uiderit liberos saepe ex parentum complexibus ad idola colenda abripi, et sacra christianorum pleraque in occulto, ipsumque baptismum, remotis arbitris, peragi, primum instituisse, ut unicus saltem testis baptismo interesset : uerum, decretum illud, quod hodie in GRATIANI *Decret. P. III distinct.* 4, *de consecrat. c.* 100, legitur, fictitium esse, alii iam ostenderunt. Sensim potius, uti aliae atque aliae personae, ita etiam ad alia, praeter testimonium perhibendum, officia initiando praestanda, admissae adscitaeque fuerunt. AVGVSTINVS, qui inter confinia saeculi a C. N. quarti et quincti floruit, de temporis sui more, EPIST.

XXIII, quae in *Antuuerpiensi editione* est LXXXXVIII, ita disserit: *Videas, multos non offerri a parentibus, sed etiam a quibuslibet extraneis; sicut a dominis seruuli aliquando offeruntur. Et non nunquam, mortuis parentibus suis, paruuli baptizantur ab eis oblati, qui illis huiusmodi misericordiam praebere potuerunt. Aliquando etiam, quos crudeliter parentes exposuerunt nutriendos a quibuslibet, non nunquam a sacris uirginibus colliguntur, et ab eis offeruntur ad baptismum.* Isti uero testes, pro diuersis actibus officii sui, etiam aliis atque aliis nominibus designari consueuerunt. A TERTVLLIANO, *de baptismo, cap.* XVIII, dicuntur *sponsores*; quia sacerdoti interroganti non solum nomine infantum respondent; sed etiam *satanae abrenunciationem*, et fidei christianae professionem, promittunt, spondentque. Ex qua ipsa caussa, ab AVGVSTINO, *Serm.* CXVI, etiam *fidei iussores* appellantur. Vtplurimum *susceptores*, et Graecae ἀνάδοχοι audiunt; quoniam e salutari lauacro suscipiunt initiatos. Praeterea uocantur πνευματικοὶ πατέρες, χειραγωγοὶ, ἡγεμόνες, καθηγεμόνες, παιδαγωγοὶ, σύνεκνοι, *offerentes, patrini, matrinae, compatres, commatres, propatores.* Quae nomina SVICERVS, in *Thesaur. eccles.* passim explicat. Plura de his susceptoribus et testibus baptismi haud aegre dare possemus, nisi breuitatis ratio sit habenda: facile autem aliorum desiderio occurret GERHARDVS VAN MASTRICHT, in *schediasmate de susceptoribus infantium ex baptismo, eorum origine, usu, et abusu*: quod uero schediasma uidere mihi nondum contigit.

XIII.

Tam baptizatis, quam manumissis, nomina im-

Perantiqui omnino moris est, *baptizatis imponi nomina, aut pristina mutari.* Equidem a prima baptismatis institutione id potissimum ualuisse animaduertimus, ut, quicunque *in nomen* CHRISTI *baptizarentur, etiam christianè*

ſtiani fierent, atque appellarentur: neque tamen tunc ſtatim ſpeciale et proprium nomen ſacro lauacro ablutis impoſitum, aut cum priſtino commutatum fuiſſe, uidetur. Sic certe non legimus, uel ipſum *Seruatorem noſtrum*, IESVM; uel *Cornelium centurionem*; uel alios, ex baptiſmo nouum retuliſſe nomen. CASALIVS, *de ueter. chriſtianorum ritibus ſacris*, *pag.* 417, hunc morem refert ad tempora *Clementis I*, *Papae*, qui diſcipulus *Petri Apoſtoli* fuiſſe creditur. Is uero, *Epiſtol. III ad omnes Epiſcopos*, praecipit, ut, ſi quis fidelis exiſtere uoluerit, et deſideret baptizari, accedat ad ſacerdotem, et ipſe *profiteatur nomen ſuum*, et ab eo audiat myſteria. Verum, his uerbis non indicatur noua nominum impoſitio, aut eorum mutatio. Ii enim, qui ad religionem chriſtianam conuerti, et chriſtiani fieri uolebant, nomina ſua apud ſacerdotem profiteri iubebantur, ut ea in tabulas publicas Eccleſiae referrentur; ſicuti *nomina manumiſſorum in acta publica referebantur*, adiecta *manumiſſionis cauſſa*; uti *Donatus* ad *Terentii Adelph.* V, VIIII, 2, annotauit. QVENSTAEDIVS, Theologus quondam Vitembergenſis, in *Diſſert. de ritibus baptiſmalibus*, § XII, fatetur, in primae ad annum Chriſti trecenteſimum Eccleſiae monimentis ſibi nihil occurriſſe, unde liqueat, iſtis temporibus ὀνομαθεσίαν, ſeu noui *nominis impoſitionem*, cum baptiſmo fuiſſe coniunctam: imo, *Hugonem Menardum*, *Monachum Benedict.* in notis ad librum *Gregorii de ſacramentis*, *pag.* 98, multis argumentis demonſtrare, nomina olim non in ipſo baptiſmo, ſed ante eum, fuiſſe infantibus a chriſtianis impoſita. Quanta uero ſuperſtitione non nulli ueteres chriſtiani in imponendis nominibus ſint uſi; indicat, taxatque, CHRYSOSTOMVS, ad I. CORINTH. IIII, *Homil.* 12; ubi

poni, uel *mutari*, ſolita.

 queri-

queritur, infantes non amplius nominibus Sanctorum condecorari, uti moris apud ueteres fuerit; sed quosdam accensis lucernis nomina pro lubitu imponere, eo consilio, ut infans eo appellaretur nomine, quod nomen gesserit lucerna, quae diutissime durauerit, et signum longaeuae uitae attulerit infanti. Sunt, qui putent, ritum nominum solenniter imponendorum a paganis peruenisse ad christianos. Graeci enim, Romanique, cum luce ueritatis coelestis adhuc destituerentur, habuere diem lustricum; quem Graeci a natiuitate decimum; Romani, nonum masculi; et octauum puellae, numerauere, in quo infantibus recens natis imposuere nomina. Haec de Romanis FESTVS tradit, sub *lustrici* uoce. *Lustrici*, inquit, *dies infantium appellantur, puellarum octauus; puerorum nonus: quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur.* Tunc uero infans uariis expiatus ritibus, domo efferebatur in templa deorum, et propinqui inuitabantur ad epulum, ac munera infanti, eiusque matri, mittebantur. Id quod ueterum scriptorum testimoniis iam confirmarunt, RVBENIVS, *Elector. Libr.* I, *cap.* 5; MEVRSIVS, in *Graecia feriata*, sub uoce ἀμφιδρόμια. et TH. BARTHOLINVS, *de puerperio ueterum, pag.* 130, seqq. Nescio uero, annon ritus nominum infantibus in baptismo imponendorum maiore uerisimilitudine deducatur a more Iudaeorum, qui paruulis in *circumcisione*, in cuius locum successit *baptismus*, nomina dedere: quod patet exemplo *Iohannis*, LVC. I, 59; et ipsius seruatoris, IESV; LVC. II, 21. Vtcunque est, et quocunque tempore Ecclesia recepit consuetudinem nominum baptizatis in baptismo imponendorum, mihi in hoc argumento uersanti satis est, me etiam ex hac parte quandam similitudinem et affinitatem

tatem rituum manumissionis, et baptismi, ostendere posse. Etenim, et in manumissione serui noua sortiebantur nomina, plerumque a nominibus Patronorum adscita. Sic *Dionysius*, *M. Pomponii Attici seruus*, postquam manumissus erat, audiit *M. Pomponius Dionysius*; quod ex CICERONE, *Epist. ad Attic. IV*, 4, intelligimus. Ipsius Ciceronis libertus alter uocatus est *M. Tullius Tiro*; alter, *M. Tullius Laurea*. Taceo exempla multo plura. Moris huius mentionem iniecit ARTEMIDORVS, *Libr. I, cap.* 47; ubi narrat, se nouisse quendam, qui sibi uisus sit tria uirilia habere; deinde uero liberum factum pro uno nomine tria accepisse, duobus nominibus a manumittente assumtis.

XIIII.

Et manumissi, et baptizati, *mutatis candidisque uestibus* uti consueuerunt.

Mulier peregrina, eaque captiua, cum Israelitae nuptura, et in rempublicam Iudaicam recipienda, esset, ut iam supra dixi, iubebatur deponere uestem, in qua capta erat. DEVTER. XXI, 12, 13. Quae, si non albam, certe puram, et feminae liberae decoram, tunc induit uestem. Et quidni putemus, eiusmodi mulierem, ueste captiuitatis deposita, induisse uestem albam? cum Iudaeorum magistri tradant, cumprimis uirgines et sponsas, ex uetustissimo more, albo uestitu ornatas fuisse. Apud Romanos ea fuit consuetudo, ut serui, qui alias tantum tunicis, aut paenulis, uti solebant, ubi manumissi erant, in signum libertatis adeptae, alba toga, illa communi ciuium liberorum ueste, induerentur. Vide MANVTIVM, *Libr.* III *Quaest. Epist.* I. Hinc PLAVTVS, *Casin.* IIII, 1, 9, de Olympione, nouo liberto: *Villicus hic*, inquit, *cum corona*, *candide uestitus*, *laute*, *exornatusque*, *ambulat.*

TERTVLLIANVS, *de Resurrect. carnis*, *cap.* LVII, testatur, suo etiam aeuo morem istum uiguisse, ut manumissi, praeter alia libertatis insignia, etiam *uestem candidam* acceperint. *Oro te*, inquit, *si famulum tuum libertate mutaueris, quia eadem caro atque anima permanebunt, quae flagellis, et compedibus, et stigmatibus, obnoxiae retro fuerant, idcirco illa eadem pati oportebit? Non opinor. Atqui, et* VESTIS ALBAE *nitore, et annuli aurei honore, et patroni nomine, ac tribu, mensaque, honoratur.* Quid? quod ex QVINCTILIANI *Declamat.* CCCXLII, discimus, etiam ancillam, intelligi in *libertate esse*, quae uolente et spectante domino, *habitu matronae*, i. e. stola, fuerit ornata. Sicut idem, *Declam.* CCCXL, contendit, etiam eum seruum eo ipso fieri liberum, cui dominus praetextam, quae non modo libertatis, sed etiam dignitatis, fuit insigne, induendam dederit, ut specie praetextati imponeret publicano. Iam uero satis constat, eos etiam, qui fonte sacro abluti CHRISTO dedere nomina, per multa saecula, post sanctum lauacrum, *ueste alba* ornatos fuisse, tanquam *nouos homines*, et *ciues reipublicae christianae*, libertateque christiana donatos. Ac baptizati quidem, secundum PHOTIVM, *Cod.* CCXXII, *pag.* 595, septem diebus incedere solebant *candidati*, λαμπροφόροι. Inde et ipse festus dies resurrectionis Christi uocabatur λαμπροφόρος ἡμέρα, apud THEOPHANEM, *Orat.* XXVI, *pag.* 187; non solum, quod tunc omnia luminibus cereisque accensis illuminarentur; sed quod baptizati etiam candidas et splendidas uestes gererent. Cuiusmodi candidis uestibus incedebant recens baptizati a sabbato sancto, ad sabbatum ante octauas: quo die, denuo in templum progressi, eas uestes deposuerunt. Quae ipsa hebdomas exinde *hebdomas albarum* ap-

appellari consueuit; sicut interdum et ipsa *Dominica*, quae albarum hebdomadem secuta est, *dominica alba*, uel in *albis*, item *Dominica Quasi modo geniti*, audiit. Vide b. IO. ANDR. SCHMIDII dissertat. de *Dominica in albis*; et *Lexicon ecclesiast.* sub uoce, ALBA. Vestis illa a Patribus Ecclesiae uariis nominibus insignitur, dum dicitur λευκὴ στολή, ἔνδυμα φωτεινὸν, ἐμφώτειος ἐσθὴς, μυστικὴ ἐσθὴς, ἔνδυμα παλιγγενεσίας, κ. τ. λ. Significationes mysticas huius uestis, quas pii Patres passim explicant, bene breuiterque complexus S. R. DEYLINGIVS, *Obseruat. sacr. P.* IIII, *pag.* 326: *Quo ritu*, inquit, *ueteres significasse uidentur, homines baptismi lauacro initiatos, peccatorum sordibus purgatos, lotos, iustificatos, ac candidatos esse aeternitatis, in gloriam coelestem euehendos. Monuerunt etiam baptizatos hoc ritu, ut meminissent, se iam manumissos, et ex seruis ac mancipiis diaboli factos esse libertos Iesu Christi.* Occurrunt quidem etiam aliquoties in sacris literis loquendi formulae, quae hunc ritum respicere uideantur; u. g. GALAT. III, 27: *Quicunque baptizati estis, Christum induistis.* EPHES. IIII, 24: *Induite nouum hominem, qui secundum Deum conditus est, in iustitia et sanctitate ueritatis.* Adde COLOSS. III, 10. Sed dubito, an euidenter probari possit, iam primos christianos in baptismo candida ueste usos esse. Vix Patres ecclesiae inuenies, qui ante saeculum tertium huius ritus mentionem faciant. D. D. DEYLINGIVS, l. c. initium huius ceremoniae refert ad initium saeculi post Christum natum tertii; cum iam CYPRIANO recens baptizati dicantur *candida cohors*. Ergo illas loquendi formulas, quas non nulli a sacris Eleusiniis accersunt, nunc malim referre ad albam puramque togam, qua, uelut insigni libertatis, et iuris ciuitatis, indui moris fuit manumissos, tanquam *nouos homines*, libertosque reipublicae.

blicae. Sed forte uenit mihi in mentem mirum exemplum ritus huius aeuo LVDOVICI Pii, Imperatoris. *Cum* enim, referente MONACHO SANGALLENSI, *Libr. II de gestis Caroli M.* apud CANISIVM, T. I Lect. antiqu. *pag.* 425, *Legati Normannorum, ad eum missi, christianam religionem susciperent, sacroque baptismo initiarentur, a primoribus palatii quasi in adoptionem filiorum suscepti, de Camera quidem Caesaris, candidatum,* (i. e. candidas uestes;) *a patrinis uero suis habitum Francorum in uestibus pretiosis, et armis, acceperunt. Cumque postea plures aqua sancta perfunderentur; nec tot uestes lineae essent in promtu, iussit idem Imperator incidi camisilia, et in modum sepium consui, uel in modum uitium pastinari. Quarum cum una cuidam seniorum illorum repente fuisset imposita, et ille eam curiosioribus oculis ex tempore contemplatus fuisset, iam indignatione non modica mente concepta, dixit ad Imperatorem: Iam uicies hic lotus sum, et opimis candidissimisque uestibus indutus; et, ecce, talis sacrus non milites, sed subuleos, condecet; ac, nisi nuditatem erubescerem, meis* (uestibus) *priuatus, nec a te datis contectus, amictum tuum cum Christo tuo tibi relinquerem.* De hodierno ritu ait HILDEBRANDVS, *in rituali baptismi ueteris, pag.* 89: *Hodie in nostris Ecclesiis huius candidae uestis uicem gerit candens indusium, uel candida mitella, quae capiti infantis statim a baptismo imponitur; Germani uocant* **das Wester-Hembdlein.**

XV.

Coronis et sertis tam manumissi, quam baptizati,

CVNAEVS, *de Republ. Ebraeorum*, 1, 2, ex *Maimonide* refert, apud Ebraeos, inter Iubilaei solennia, seruos libertate donatos, *gestasse coronam.* Etiam apud Graecos, et nominatim apud Lacedaemonios, qui alioqui minus studiosi

diosi fuere ceremoniarum, corona fuit insigne et libertatis et honoris; adeoque et apud hos serui manumissi coronari, et ita coronati circa templa consueuerant duci. Id indicat THVCYDIDES, *Libr.* IIII, *pag.* 148, ubi narrat, Lacedaemonios, cum *helotum*, (seruorum) turbam reformidarint, praecepisse, ut, quicunque aduersus hostes strenuissimi fuisse sibi uiderentur, secernerentur tanquam manumittendi: quorum cum bis mille discreti fuissent, hos coronatos circuiisse templa, tanquam libertate donatos. Apud Romanos alioquin insigne libertatis fuit *pileus*; unde SVETONIO, in *Tiberio*, *cap.* IIII; et SENECAE, *epist.* XXXXVII, *ad pileum aliquem uocare*, idem dicebatur, ac *uocare ad libertatem.* Vide CAROLVM PASCHALIVM, *de coronis*, *Libr.* VIIII, *cap.* 23. TERTVLLIANVS tamen indicat, etiam seruos manumissos suo tempore coronatos fuisse. Capite enim XIII *de corona militis*: *Coronatur*, inquit, *et uulgus nunc, ex principalium prosperitatum exultatione*; -- *Coronant et nuptiae sponsos*; *Coronat et libertas saecularis. Sed tu iam redemtus es a Christo, et quidem magno. Seruum alienum quomodo saeculum manumittet? -- Si uerum putas saeculi libertatem, ut et corona consignes; rediisti in seruitutem hominis, quam putas libertatem; amisisti libertatem Christi, quam putas seruitutem.* WILH. ALOON, *Libr. IV*, *cap.* 3, § 6, hunc manumissorum coronatorum ritum refert ad domestica libertatis concessae insignia: qui tamen ritus non perpetuus fuisse uidetur. Interim tamen eum etiam in christianorum initiatione aliquando usurpatum, deprehendimus. Saltem *mitram* baptizatae puellae a susceptore impositam esse, docet OPTATVS MILEVITANVS *contra Donatum*, *Libr.* II, in T. IV *Biblioth. magnae Patrum.* Haud secus hodie etiam, in aliquot Germaniae locis, *candidam mitram*, seu *pileolum album*,

aliquando fuere ornati.

bum, renati infantis capitulo imponi, obſeruauit CHRIST. FRANC. PAVLLINVS, *libr. de Candore*, *ſect*, *II*, *cap. I*, § 2. Imo, HILDEBRANDVS, *in Rituali baptiſmi ueteris*, *pag.* 94, iam annotauit, morem olim fuiſſe *neophytis* ſtatim a baptiſmo imponendi *coronas*, uel *ſerta*. Id quod probat ex *Ordine baptiſmi*, qui SEVERO *patriarchae* tribuitur, et T. XI *Biblioth. Patr.* extat. Ibi haec legimus: *Sacerdos baptizatum coram altari eleuat, eique dat euchariſtiam; deinde ſertis eundem coronat, et baptizatos omnes ita compellat: Pſallite hymnum filio Dei, qui regia corona uos iam coronauit. Vos enim immarceſſibiles coronas modo accepiſtis.* Etiam certum *uelamen myſticum*, capiti baptizati impoſitum, cum *corona*, uel *diademate*, comparat ALCVINVS, *Libr.* II *de diuin. offic. cap.* 9, T. III *Biblioth. Patrum*; ubi inter ceteros baptiſmi ritus hunc commemorat: *Deinde baptizatus albis induitur ueſtimentis, propter gratiam regenerationis, et caſtitatem uitae, et angelici ſplendoris decorem. Tunc ſacro chriſmate caput perungitur, et* MYSTICO *tegitur* VELAMINE, *ut intelligat, ſe* DIADEMA *regni, et dignitatem ſacerdotii portare, iuxta Apoſtolum: Vos eſtis genus electum regale, ſacerdotale; offerentes uosmet ipſos Deo uiuo hoſtiam ſanctam, et Deo placentem.*

XVI.

Cum manumiſſi, tum baptizati, circumagi, ſiue circumuerti, et alapa ici, conſueuerunt.

In manumiſſione, et ea quidem potiſſimum, quae per *uindictam* fieri dicebatur, dominus ſeruum, ad Praetorem ductum, dextra apprehendebat, et *circumagebat*, ſiue in gyrum uertebat, et, inter uertendum, faciem eius *alapa* percutiebat. De quo ritu iam ſupra, *pag.* 19, dixi. Eundem ritum exprimit PERSIVS, *Satyr.* V, u. 73, ſeqq.

Libertate opus eſt: non hac, ut quisque Velina
Publius emeruit ſcabioſum teſſerula far
Poſſidet. Heu, ſteriles ueri, quibus una Quiritem
VERTIGO *facit: hic Dama eſt non treſſis agaſo,*

Vappa,

Vappa, et lippus, et in tenui farragine mendax.
VERTERIT *hunc dominus, momento turbinis exit*
Marcus Dama.

Quem Persii locum breuiter ita explicat CORNVTVS, uetustus scholiastes: *Quos manumittebant, eos* ALAPA *percussos* CIRCVMAGEBANT, *et* LIBEROS *confirmabant. Manumissio uero dicta, quod manu mitterentur. Vindicta uirga est, qua manumittendi a Praetore in capite pulsantur; ideo dicta, quod eos uindicat libertati.*

Haud secus et CLAVDIANVS, *de IIII consulatu Honorii, u.* 615, seqq. hunc morem describit:

Adspice, mox laetum sonuit clamore tribunal,
Te fastos incunte quater; solennia ludit
Omina libertas. Deductum Vindice morem
Lex celebrat, famulusque iugo laxatus herili
Ducitur, et grato remeat securior ictu.
Tristis conditio, pulsata fronte, recedit
In Ciuem: rubuere genae, tergoque remouit
Verbera promissi felix iniuria uoti.

Manumissis, quibus libertas dabatur, alapam fuisse inflictam, indicat etiam PHAEDRVS, *Libr.* II *fab.* V; apud quem Tiberius Caesar seruo libertatem inepto ministerio affectanti dixit: *Multo maioris alapae mecum ueneunt.* i. e. multo maiora eius merita esse debent, cui ego, inflicta alapa, concedam libertatem. Et clarius IVSTINIANVS, *Nouell.* LXXXI, *praef.* *Si emancipationis actio*, inquit, *dudum quidem, et per eas, quae nuncupantur legis actiones, facta cum iniuriis et alapis, liberabat eos huiusmodi uincula: quomodo futuri essent codicilli omnium honestissimi dati a praesidente uniuersis, imperio non eos posse paterna potestate liberare?* Iam igitur ritus huiusmodi etiam in baptismo usitatos deprehendimus: dum inter *abrenuntiationem*

Sacerdos baptizandum *ab occidente ad orientem uertit*; et iam baptizato, in *Confirmatione*, (quae olim eodem tempore cum baptismo fuit coniuncta,) *leuem ducit alapam.* Quem ritum adhuc hodie in Ecclesia catholica obseruari, testatur BELLARMINVS, *Libr. II de baptismo, cap.* 13. Istum uero *circumuertendi neophyti* morem iam CYRILLVS *Hierosolymitanus*, qui saeculo quarto a christo nato floruit, *Cateches.* 1 *mystagog. pag.* 228, commemorat. Cuius uerba, ut chartae parcam, tantum Latine facta huc afferre licebit. *Veruntamem audite*, inquit, *quod nutu manus, tanquam ad praesentem dicitur: Renuntio tibi, Satana! Qua de caussa uero primum uersus occasum steteritis, operae pretium esse puto explicare. Cum solis occasus apparentium tenebrarum sit locus; diabolus autem cum sit tenebrae; robur in illis suum habet. Idcirco symbolice occasum spectantes, caliginoso illi tenebrarum principi renuntiatis.* etc. Et, *pag.* 230: *Cum itaque satanae renuntiaueritis, et omne cum illo pactum rescideritis, ueteres, inquam, pactiones cum inferno; aperitur tibi paradisus Dei, quem ipse ad orientem plantauit. Et huius rei symbolum est, cum ab occasu* CONVERTERIS *ad ortum, quae lucis est regio. Tum admonebaris, ut diceres: Credo in Patrem, et Filium, et in Spiritum sanctum, et in baptisma poenitentiae.* etc. Ita quidem CYRILLVS hunc conuersionis ritum pie explicat; sed, si eum cum *circumactione manumissorum* conferamus, dicere queamus, eo ritu ab initio simpliciter mutationem et conuersionem status baptizati forte debuisse significari, quo is ex seruitute peccati in libertatem Spiritus, ex potestate satanae in ecclesiam christianam, regnumque coeli, transferatur; nullumque genus contumeliarum et iniuriarum exhorrescat, dummodo christianae aeternaeque libertatis potiatur, et a CHRISTO, qui pro liberatione generis humani etiam colaphos perpessus est,

est, salutem referat: haud secus, ac *circumactione et alapa manumissorum* indicabatur conuersio status; cum ex seruo liber et nouus homo fieret; cumque extremam seruitutis plagam, et uindictae alapaeque ictum pro liberatione omnis in futurum infamiae ac probri, libenter subiret.

XVII.

Apud Lacedaemonas olim, seruos, qui libertate donati fuerant, coronatos templa circumiisse, paulo ante, *pag.* 40, ex *Thucydide* ostendi. Antiquis reipublicae Romanae temporibus, serui coram Praetore, per uindictam manumissi, demum *in templum Feroniae deduci sunt soliti*, ut ibi pileum, tanquam publicum libertatis insigne, acciperent. SERVIVS, ad *Virgilium*, *Aeneid.* VIII, 546: FERONIA *mater*, inquit, *nympha Campaniae. Haec etiam libertorum dea est; in cuius templo raso capite pileum accipiebant. -- In huius templo Tarracinae sedile lapideum fuit, in quo hic uersus incisus erat:* BENE MERITI SERVI SEDEANT, SVRGANT LIBERI. Suspicor, ibi etiam lauatos fuisse libertos recens manumissos: quia ad templum Feroniae fons sacer erat, in quo religionis et purificationis caussa ablui solebant, commentatoribus ad *uersum* 24 *Satyrae* V HORATII annotantibus: *Ora manusque tua lauimus, Feronia, lympha.* Similiter, religione christiana iam inualescente, ex CONSTANTINI M. Constitutione, *manumissio in Ecclesiis* peragebatur, manumissisque ciuitas Romana cum libertate concedebatur: dum seruus manumittendus manu ad ecclesiam deducebatur ab hero, et ante altare, in conspectu sacerdotum, populique adstantis, *libellus petitorius* domini offerebatur, ac recitabatur; in quo is petebat, ut seruo suo libertas daretur; atque mox *tabula libertatis* conscripta, et a clero teste signata, tradebatur manumisso, ut hic deinceps aeque, ac ab ingenuis parentibus

Vti serui aliquando *in templis*, et *tempore paschatis*, manumissi; ita et christiani sic baptizati sunt.

tibus fuisset natus, sicut alii ciues Romani, uitam ageret ingenuam. Cuius *manumissionis in Ecclesiis* iam supra, *pag.* 32, ex *Codice Iustinianeo*, et *Sozomeni Historia ecclesiastica*, mentionem inieci. Nunc saltem ex *Legibus Ripuariorum*, *Tit.* LVIII, § 1, apud LINDEBROGIVM, *pag.* 461, unicum adhuc locum annoto; quem uero quo minus exscriptum huc transferam, festinatio prohibet. Haec uero manumissio in Ecclesiis potissimum peragebatur *diebus Paschalibus*. Id quod cognoscimus ex Rescripto VALENTINIANI, THEODOSII, et ARCADII, Imperatorum, *Leg.* VIII *Cod. de feriis*: *Actus omnes, seu publici sunt, seu priuati, diebus quindecim paschalibus conquiescant. In his tamen, et emancipandi, et manumittendi, cuncti licentiam habeant, et super his acta non prohibeantur.* A. C. 392. Atque GREGORIVS etiam NYSSENVS, *in Orat.* III *de resurrect. Christi*: *Nullus*, inquit, *adeo aegritudine pressus et obnoxius est, quin per huius festi magnificentiam mali sui remissionem sentiat, atque leuamen. Hoc die nexi soluuntur; debitor dimittitur; seruus bono et humano praeconio atque edicto Ecclesiae manumittitur.* Iam, quod ad sacrum baptisma attinet, id quidem in prima Ecclesia libere in fluuiis, fontibus, stagnis, peractum, ita, ut Apostolos sub dio, in uia, in domibus, in carcere, baptizasse legamus; deinde tamen, cum sub *Constantino Imperatore* a christianis condi coepissent templa, Ecclesia in iis, populo praesente, baptismum administrauit. Cuius sacri loci ad baptismi solennitatem quaedam uelut necessitas uariis legibus fuit sancita. Sic legimus ordinatum fuisse *Canone* LXI *Synodi Constantinopolitanae* VI: *In aede oratoria, quae est intra domum, baptismus nequaquam peragatur: sed, qui ab omnibus sordibus aliena illuminatione digni habendi sunt, ad catholicas Ecclesias, et hoc illic munere perfruantur. Si quis autem, quae a nobis constituta sunt, non seruare conuictus fuerit; si sit quidem clericus, deponatur; sin autem laicus, segre-*

segregetur. Idem fere etiam decretum fuit *Canone* XV *Concilii Colonieusis.* Et quamuis tempus baptismi ab initio etiam fuerit liberum, neque ex praecepto diuino ad certum diem adstrictum deprehendatur; uetus tamen Ecclesia duo maxime habuit solennia baptismi tempora, *Pascha*, et *Pentecosten.* Testatur SOCRATES, *Histor. eccles. Libr.* V, *cap.* 21, in *Ecclesiis Thessalicis*, semel duntaxat in anno, idque *Pascbatos sacro*, baptizari consueuisse. Etiam BASILIVS, *in exhortatione ad baptismum, T. I oper. pag.* 476, *omne quidem tempus ait baptismo esse idoneum*; nullum tamen accommodatius *Pascbate.* TERTVLLIANVS, qui de more Africanae Ecclesiae loquitur, *Libr. de baptismo, Cap.* XVIIII: *Diem*, inquit, *baptismo solenniorem Pascha praestat; cum et passio Domini, in qua tingimur, adimpleta est. Exinde Pentecoste ordinandis lauacris latissimum spatium est; quo et Domini resurrectio inter discipulos frequentata est, et gratia Spiritus S. dedicata, et spes aduentus Domini suboostensa.* Iam quidem nihil decentius, nihilque reuerentius est, quam tam sanctum mysterium eo potissimum loco et tempore administrari, ubi frequentior est fidelium coetus; cum tamen nihil de his praefiniant diuiniores literae, neque nunc Ecclesia repurgata ea certo loco et tempori unice adstrinxit. Atque adeo recte dixit TERTVLLIANVS, l. c. *Ceterum, omnis dies,* (adde: *omnis locus,*) *Domini est; omnis hora, omne tempus habile baptismo. Si de solennitate interest; de gratia nihil refert.*

XVIII.

Restarent alii quidam ritus recensendi manumissionis, et baptismi, qui quandam inter se affinitatem et similitudinem habent. Ita scilicet facile ostendere possem, uti non solum adulti, sed etiam *infantes*, identidem fuerint manumissi; ita etiam infantes multo rectius ad baptismum admissos esse: adhaec, baptizatis non secus, ac manumissis, quaedam *dona* fuisse data: Praeterea, uti manumissis in Ecclesia, ita et baptizatis, manus imponi consueuisse; et quae plura sunt huiusmodi rituum conuenientium exempla. Verum, cum argumentum hoc iam praeter opinionem mihi sub manibus accreuerit, in hac qualicunque opella iam acquiesco.

Praeteritio aliorum quorundam rituum baptismo et manumissioni communium.

Pag. 5, u. 16, pro, recipuntur, l. *recipiuntur.* Ibid. u. 20, l. MATTH. XXVIII. pag. 8, u. 9, l. εἰκόνα. pag. 10, u. 23: *Iudaeorum.* pag. 17, u. 7; l. *tirocinio.* pag. 20, u. 15, l. *Academicae.* pag. 21, u. 19, l. בחירות. pag. 26, u. 13, l. Αὐτοκράτορος. pag. 28, u. 19, l. GAL. VI, 15. atque EPHES. IV, 24. pag. 29, u. 12, l. *nummus.* pag. 31, in margine l. *Testes*, pag. 34, u. 16, l. *Graece.* etc.